

dostupni, već i pouzdani. Za svoj rad je Š. Jurić dobio više nagrada i priznanja, između ostalih 1995. g. nagradu HAZU za najviša društvena i znanstvena dostignuća u Hrvatskoj. Za knjigu *Iz muzeja hrvatske knjige* dobio je 2001. godine nagradu »Judita« za najbolju knjigu o hrvatskoj književnoj baštini u 2000. godini, koju mu je dodijelio Društvo hrvatskih književnika u sklopu Dana hrvatske knjige.

ALICA BAČEKOVIĆ

Rogierius Josephus Boscovich, De continuitatis lege / Über das Gesetz der Kontinuität, Universitätsverlag Carl Winter, Heidelberg, 2002, str. 379.

Nakon latinsko-hrvatskog izdanja Boškovićeve djela *De continuitatis lege / O zakonu neprekinutosti* (Školska knjiga, Zagreb, 1996) Josip Talanga je priredio i latinsko-njemačko izdanje istog djela, u sedmom broju niza »Beiträge zur Slavischen Philologie« (izdavač: Wilfried Potthoff). Talanga je djelo preveo na njemački i popratio komentarima, bilješkama i kazalima. Ovo se latinsko-njemačko izdanje ponešto razlikuje od latinsko-hrvatskog; ono je naime prilagođeno njemačkom čitatelju. To se ne odnosi na sam Boškovićev tekst nego na priloge u knjizi.

U predgovoru latinsko-njemačkog izdanja Talanga ističe da se djela hrvatskog Leibniza, kako je Boškovića nazvao Werner Heisenberg, žele učiniti dostupnim širem krugu njemačkih čitatelja. S obzirom na to u uvodu se kratko upućuje na Boškovićev životopis i navode se njegova najvažnija djela kao i neka djela o Boškoviću od 18. stoljeća do danas. U komentaru (*Anmerkungen*) također postoji neznatna razlika u odnosu na latinsko-hrvatsko izdanje. U latinsko-njemačkom izdanju nema dodataka koji postoje u latinsko-hrvatskom izdanju. Radi se o tekstovima G. W. Leibnitza i Gabrielle-Emilie du Châtelet u kojima se iznosi problem zakona neprekinutosti. U 247 bilježaka (u hrvatskom izdanju ih ima 267) Talanga opširno komentira Boškovićev tekst donoseći veliki broj historijskih napomena važnih za razumijevanje teksta, objašnjajući pojmove koji su bili važni u raspravama osamnaestog stoljeća. Također upućuje na literaturu o dotičnim znanstvenim i filozofskim problemima. Kazala su vrlo važno pomagalo ne samo za snalaženje u tekstu nego i zbog toga da se dobije uvid koju tradiciju Bošković slijedi i koje autore navodi u svojoj raspravi, te koje sve pojmove rabi. Stvarno kazalo sadrži oko osamsto latinskih pojmova iz Boškovićeve rasprave s prijevodima na njemački i s upućivanjem na broj u raspravi gdje se ti pojmovi nalaze.

Ova Boškovićeve rasprava spada u jednu od nekoliko njegovih rasprava koje prethode njegovom glavnom djelu *Teorija prirodne filozofije*.

Zakon neprekinutosti (*lex continuitatis*) je jedno od ishodišta i polazišta iz kojeg je izrasla Boškovićeve teorija prirodne filozofije. Taj zakon/načelo nije nikakva no-

vost koju je Bošković uveo u rasprave o prirodnoj filozofiji. O tom načelu raspravljali su već Aristotel, Leibniz i gotovo svi filozofi u 17. i 18. stoljeću. Ali je upravo u Boškovićeva doba to načelo došlo u krizu tako da su svi njegovi suvremenici bili obuzeti tim filozofskim i znanstvenim pitanjem. Kao test za načelo/zakon neprekinutosti poslužio je jedan znanstveni problem: problem sraza tijela ili prijenos gibanja djelovanjem impulsom. Iako se o tome raspravljalo od Descartesova doba, on je u 18. stoljeću postao toliko važan da je načelo neprekinutosti dovedeno u pitanje. Ako se, naime, prihvati objašnjenje prenošenja gibanja putem sraza (impulsa), nužno je odbaciti načelo/zakon neprekinutosti jer se kod sraza ono narušava, tj. dolazi do skokovite promjene brzine tijela koja se sudaraju. Postojalo je i drugačije objašnjenje prenošenja gibanja, a to je djelovanje na daljinu. Tako je pristup tom problemu sraza podijelio tadašnje učenjake u dva tabora: jedni odbacuju načelo neprekinutosti, a drugi ga brane. Bošković spada u ovu drugu skupinu. Upravo ga je ideja da načelo neprekinutosti mora biti sačuvano dovela do njegove izvorne teorije sila. Zašto načelo neprekinutosti treba biti očuvano? Zato što to, prema Boškoviću, zahtijeva načelo jednostavnosti i sličnoznačnosti prirode (*simplicitas et analogia naturae*); iz njih Bošković zapravo, kako sam ističe, izvodi zakon neprekinutosti.

U raspravi *De continuitatis lege* Bošković raspravlja o neprekinutosti kod Aristotela, Leibniza, Bernoullija, Maupertuisa, definira sam pojam neprekinutosti pomoću granice ili međe, te dokazuje da neprekinutost mora biti sačuvana kako u matematici (točnije geometriji) tako i u prirodi. Razmatranja neprekinutosti u geometriji dovela su Boškovića do važnih zaključaka koje je on nekad izričito izrekao, a nekad samo naznačio a drugi su, dosta kasnije, problem razradili i došli do rješenja ali na tragu Boškovićevih ideja. Bošković je dokazivao zakon neprekinutosti na dva načina: induktivno i metafizički. Unatoč nekim navodnim slučajevima postojanja skoka, tj. kršenja kontinuiteta, Bošković se nije dao pokolebati. Ostao je uz svoje argumente koji dokazuju da se zakon neprekinutosti očuvava. Na samom kraju svoje rasprave Bošković ukazuje na posljedice prihvatanja zakona neprekinutosti, a to zapravo čini samu bit Boškovićeve teorije: nema neposrednog dodira među tijelima zbog odbojne sile koja onemogućuje taj dodir pri čemu nužno dolazi do očuvanja neprekinutosti. Bošković dalje ukratko skicira osnove svoje teorije koju će kasnije razraditi do detalja.

Boškovićeva je rasprava *De continuitatis lege* značajna po tome što je autor u njoj opširno obrazložio i obranio načelo/zakon neprekinutosti te mu je ono moglo poslužiti kao polazište za njegovu novu i izvornu teoriju sila i strukture tvari. Objavlivanjem ove rasprave na njemačkom jeziku pruža se mnogo veća mogućnost upoznavanja s Boškovićevim idejama u svijetu, a time i vrednovanja značenja tog našeg mislioca u kontekstu europske misaone tradicije.